

Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Bir Tekke Kütüphanesinin Serencamı: Şeyh Murâd Efendi Tekkesi Kütüphanesi

The Journey Of A Lodge Library From The Ottoman Empire To The Republic: The Library Of Sheikh Murâd Efendi Dervish Lodge

Osman Gördebil

Yıldız Teknik Üniversitesi / Yıldız Technical University

Orcid: <https://orcid.org/0009-0005-5242-4897>

Email: osmangordebil@gmail.com

ROR ID: <https://ror.org/0547yzj13>

MAKALE BİLGİSİ / ARTICLE INFORMATION

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 7 Ağustos / 7 August 2025

Kabul Tarihi / Date Accepted: 9 Aralık / 9 December 2025

Yayın Tarihi / Date Published: 31 Aralık / 31 December 2025

Yayın Dönemi / Publication Period: Aralık / December

DOI: <https://doi.org/10.46231/sufiyye.1759974>

Etik Beyan

Ethical Statement:

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. / *It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited* (Osman Gördebil).

Telif Hakkı&Lisans

Copyright&License:

Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır. / *Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.*

İntihal

Plagiarism:

Bu makale, Turnitin yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir / *This article has been scanned by Turnitin. No plagiarism detected.*

Yayıncı

Publisher:

Kalem Eğitim Kültür Akademi Derneği / *Kalem Education Culture Academy Association*

Atıf / Cite as

Osman Gördebil, "Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Bir Tekke Kütüphanesinin Serencamı: Şeyh Murâd Efendi Tekkesi Kütüphanesi", *Sufiyye* 19 (Aralık/December 2025), 229-252.

Öz

Bu makalede, Osmanlı döneminde İstanbul Eyüp'te faaliyet göstermiş olan Şeyh Murâd Efendi Tekkesi'ne bağlı kütüphanenin kuruluşu, koleksiyon yapısı ve Cumhuriyet döneminde yaşadığı dönüşüm süreci incelenmektedir. Çalışma, tekke bünyesinde oluşan kitap koleksiyonlarının sadece dinî değil, aynı zamanda ilmi ve kültürel birikimi yansıtan önemli yapılar olduğunu ortaya koymayı amaçlamaktadır. Araştırmada arşiv belgeleri, vakfiye metinleri, yazma eser kataloglarından sıkça yararlanılmış; tekke kütüphanesinin kuruluşu gayesi, kitapların içeriği ve bu koleksiyonun zaman içinde nasıl dağıldığı çeşitli yönleriyle değerlendirilmiştir. Kütüphane, özellikle Şeyh Murâd Efendi ve tekkenin diğer şeyhlerinin ilmi ilgileri doğrultusunda şekillenmiş; tasavvuf, fıkıh, ahlak ve dil gibi alanlarda yazılmış Arapça ve Osmanlı Türkçesi eserlerle zenginleşmiştir. Bu eserler, tekkenin ilmi ve kültürel faaliyetlerinin bir yansıması olarak önemli bir yer tutmaktadır. 1925'te tekkelerin kapatılmasıyla birlikte kütüphanedeki eserler aile fertleri tarafından korunmuş, daha sonra Süleymaniye Kütüphanesi'ne özel bir koleksiyon olarak taşınmıştır. Bu süreç, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçişte yaşanan kültürel kırılmanın yazılı miras üzerindeki etkisini görünür kılmaktadır. Kütüphanenin Süleymaniye Kütüphanesi'ne entegrasyonu, yazılı mirasın korunması ve gelecek nesillere aktarılması açısından büyük bir öneme sahiptir. Bu çalışma, bir tekke kütüphanesi örneğinden hareketle Osmanlı tasavvuf geleneğinin ilmi ve kültürel boyutlarını belgeleyerek literatüre özgün bir katkı sunmayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: İlim, Tasavvuf, Osmanlı, Cumhuriyet, Vakıf, Tekke Kütüphanesi, Süleymaniye Kütüphanesi, Şeyh Murâd Efendi

Abstract

This article examines the establishment, collection structure, and transformation process during the Republican period of the library affiliated with the Sheikh Murâd Efendi Dervish Lodge, which operated in Eyüp, Istanbul during the Ottoman period. The study aims to reveal that the book collections formed within the lodge are significant structures reflecting not only religious but also scientific and cultural accumulation. The research frequently utilized archival documents, endowment texts, and manuscript catalogs; the purpose of the establishment of the lodge library, the content of the books, and how this collection was distributed over time were evaluated from multiple perspectives. The library was shaped particularly in line with the scientific interests of Sheikh Murâd Efendi and his successors. It was enriched with Arabic and Ottoman Turkish works covering Sufism, jurisprudence, ethics, and language. These works hold an important place as a reflection of the lodge's scientific and cultural activities. With the closure of the lodges in 1925, the works in the library were preserved by family members and later transferred to the Süleymaniye Library as a special collection. This process highlights the impact of the cultural rupture experienced during the transition from the Ottoman Empire to the Republic on the written heritage. The integration of the library into the Süleymaniye Library is of great importance for preserving the written heritage and transmitting it to future generations. This study aims to make an original contribution to the literature by documenting the scientific and cultural dimensions of the Ottoman Sufi tradition through the example of a lodge library.

Keywords: Knowledge, Sufism, Ottoman Empire, Republican Period, Waqf, Dervish Lodge Library, Süleymaniye Library, Sheikh Murâd Efendi.

Giriş

Osmanlı tasavvuf geleneğinde tekkelerde kütüphanelerin varlığı, genel bir olgu olarak kabul edilmekle birlikte, her tekkenin bünyesinde böyle bir yapının bulunması yaygın bir özellik değildir. Özellikle ilmiyeden şeyhlerin görev yaptığı dergâhlarda, kitapların belirli bir sayıya ulaştığı durumlarda bir kütüphane oluşturulmuştur. İstanbul'daki bazı tekkelerde kütüphanelerin varlığı gözlemlenirken, aynı zamanda Anadolu'nun önde gelen tasavvufi merkezlerinde yer alan tekkelerde de benzer bir durum söz konusu olmuştur. Bu bağlamda Konya Mevlevî Âsitâne ve Bursa'daki bazı tekkeler, önemli miktarda kitaba sahip kütüphaneleriyle dikkat çeken başlıca örnekler arasında yer almaktadır.¹

Batınî ilimlerin öğrenildiği merkezler olan tekkelerde, bu eğitim süreci, öncelikle zahirî ilimlerin temeli sayılabilecek olan şeriat kurallarına uygun olarak uygulanmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda tekkeler, tarihsel süreçte temel İslâmî eğitimin merkezi işlevi görmüşlerdir. Kur'an'dan sonra dinin ikinci kaynağı olan hadis ve sünnete bağlılık, tekke ehlinin gösterdiği dikkat ve hassasiyetlerle tanınan bir olgudur. Gerçekten de tasavvufun ilk dönemlerinde, sûfîlerin hadis çalışmaları noktasında önemli hizmetlerde buldukları gözlemlenmektedir.²

Dinî değerlere bağlılığı önemseyen ve bu anlayışla temel İslâmî ilimleri mensuplarına aktarmayı hedefleyen tekkelerde, ilmî geleneğin oluşturulması adına kitapların okutulması doğal bir sonuçtur. Ancak, bu durum her tekkede kütüphane işlevi gören bir merkez bulunduğu anlamına gelmemektedir. Tekkelerde, kimi zaman burada eğitim gören kişilerin ilmî seviyelerine bağlı olarak, kimi zaman da dergâhın postnişinlerinin ilmî derinliklerine göre verilen eğitimler farklılık göstermekteydi. Bu çeşitlilik, bazı tekkelerde zengin ve kapsamlı kitap koleksiyonlarına sahip kütüphanelerin oluşmasına yol açmıştır.

İstanbul'un fethinden sonra Osmanlı coğrafyasında tedrisat faaliyetlerinin hız kazanması, kitap telifinde de dikkate değer bir artışı beraberinde getirmiştir. Bu dönemde kaleme alınan eserler, medreselerde eğitim

1 Abdülbaki Gölpınarlı, *Mevlânâ Müzesi Yazmalar Kataloğu* (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1994); Gönül Gülşen Türk, *Tasavvuf Kültüründe Derviş-Kitap Münasebeti ve Tekke Kütüphaneleri* (Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1995), 54-96.

2 Tâcî'l-İslâm Ebûbekir Muhammed b. İshak Kelâbâzi, *et-Ta'arrufli mezhebi ehli't-tasavvuf (Doğuş Devrinde Tasavvuf- Ta'arruf)*, çev. Süleyman Uludağ (İstanbul: Dergâh Yayınları, 1992), 251.

gören talebenin istifadesine sunulmuş, aynı zamanda halkın irşad merkezi konumundaki tekkelerde de kullanılmıştır. İlk yıllarda tekkelerde yer alan kitaplar, sayıca sınırlı olmaları nedeniyle daha çok ibtidaî düzeyde bir kütüphane mahiyetinde olmuştur. Osmanlı'nın ilk devrindeki tekke kütüphanelerinin bir örneği olarak, Fatih döneminde Edirne'de yaşamış bir müderris sûfî olan Mesud Halife'nin zaviyesinde bulunan kütüphane gösterilebilir.³ Bundan sonra 896/1491 yılında vefat eden Şeyh Vefa ismiyle bilinen Muslihuddin Mustafa Efendi'nin tekkesine kurduğu yaklaşık 200 kitaptan oluşan kütüphanesi sayılabilir.⁴ İlk örnekleri bu şekilde olan tekke kütüphanelerinin daha sonraki yıllarda çeşitli yer ve şehirlerde varlık gösterdiği görülmektedir. Bu kütüphaneler arasında günümüzde bilinen en fazla kitaba sahip olan dergâh, Konya Mevlevî Âsitâne'dir ki, burada yer alan kitaplar dört ciltlik bir kataloğa sahiptir.⁵ Bunun dışında Bursa'da hatırı sayılır ölçüde tekke kütüphanelerinin var olduğu da görülmektedir.⁶

Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi'nde yer alan 1286/1869 tarihli bir vakıf defterinde İstanbul'da bulunan kütüphanelerde hâfızü'l-kütüb olarak görev yapanların isimleri listelenmektedir. Bu listede, kanaatimizce, o dönem İstanbul'da yer alan birçok kütüphaneye yer verilmiştir.⁷ Defterde toplam 95 vakfa bağlı hâfızü'l-kütübün isimlerine yer verilmiştir. Bunların beşinin dergâh kütüphanelerinde görev yaptığı görülmektedir. Defterde yer alan İstanbul dışındaki tek tekke kütüphanesi, Konya Şeyh Mehmed Raşid Efendi Dergâhı'nda yer almaktadır. Diğer dört dergâh İstanbul'da yer almaktadır. Bunlar: Eyüp Saçlı Abdülkadir Efendi Dergâhı, Fatih Molla Murâd Tekkesi, Üsküdar Selimiye Hangâhı ve Eyüp Şeyh Murâd Efendi Dergâhı kütüphaneleridir. Defterde yalnız bu kadar tekke kütüphanesinin yer almasına bakılarak diğer tekkelerde kitap veya kütüphane olmadığını düşünmek yanlış bir tutum olacaktır.

3 İsmail E. Erünsal, *Türk kütüphaneleri Tarihi* (Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 1991), 22.

4 Erünsal, *Türk kütüphaneleri Tarihi*, 202.

5 Gölpınarlı, *Mevlânâ Müzesi Yazmalar Kataloğu*.

6 Tekke kütüphaneleri hakkında geniş bilgi için bk. Erünsal, *Türk kütüphaneleri Tarihi*; Gölpınarlı, *Mevlânâ Müzesi Yazmalar Kataloğu*; Hasan Basri Öcalan, "Tekkelerde Okutulan Kitaplar", *Kültürümüz ve Kitap Sempozyumu*, haz. Şaban Tutçu - Osman Kavaklıoğlu (Sivas: Sivas Kemal İbn-i Hümam Vakfı, 2007), 146-156; Türk, *Tasavvuf Kültüründe Derviş-Kitap Münasebeti ve Tekke Kütüphaneleri*.

7 Osmanlı Arşivi (BOA), *Evkaf Haremeyn Muhasebesi Defterleri [EV. HMH. d.]*, No. 746.

Nitekim Sultan II. Mahmud döneminde birçok tekke de yer alan kitaplar Selimiye Kütüphanesine taşınmıştır.⁸ Bu durum diğer tekkelerin defter kaydında neden yer almadığını cevaplar niteliktedir. Buna karşın defterde yer alan tekke kütüphanelerinin Selimiye Kütüphanesi'ne taşınmaması bu kütüphanelerin hatırı sayılır düzeyde kitabı bünyesinde taşıdığını göstermektedir. Bu bakımdan Şeyh Murâd Efendi Tekkesine ait kütüphanenin de o dönemde önemli bir yere sahip olduğu söylenebilir.

Tekke kütüphanelerinin oluşmasında tekkenin şeyhleri ve müntesiplerinin özel bir çabasının olduğunu görmekteyiz. Buralarda bulunan kütüphanelere tekkenin müntesiplerinin kitap vakfetmelerinin yanında tekke şeyhlerinin özel kütüphanelerini dergâha bağışladığı örnekler de rastlamaktayız.⁹ Tekkelerin kitapla olan münasebetini elbette dergâha bağışlanan kitaplar özeline indirgemek doğru bir yaklaşım değildir. Birçok tekke şeyhinin kendi telif eserleri de buralarda oluşan kütüphanelere katkı sağlamıştır. Ayrıca Osmanlı'da matbaacılık faaliyetlerinin başlaması ile bazı tekkelerin bu alanda çalışmaları dikkat çekmektedir. Nitekim, Edirnekapı Maktul Mustafa Paşa Tekkesi matbaacılık faaliyetleri ile tanınmış bir tekkedir. Tekkenin dokuzuncu şeyhi olan ve 1297/1879 tarihinde vefat eden Şeyh Seyyid Mehmed Yahya Efendi'nin özel çabasıyla kurulan bu matbaada, dinî ve edebî birçok eserin basımı sağlanmıştır. Burada basılan eserlerin baskı kalitesi diğer matbaalardan çok üstün olması nedeniyle halk tarafından Yahya Efendi Matbaası'nda basılan eserler özel olarak tercih edilmiştir.¹⁰ Bu konuda diğer bir örnek de Babîâlî'de yer alan Gümüşhânevî Tekkesi'dir. Tekkenin ilk şeyhi olan Ahmed Ziyâüddîn Gümüşhânevî'nin bir matbaa kurduğu yine kayıtlarda ifade edilmektedir.¹¹

Tekkeler sosyal bir müessese olarak verdikleri hizmetler ile buldukları bölgelerde önemli bir rol üstlenmişlerdir. Bu özellikleri dolayısıyla tekkeler vakıf gelirlerinin yanı sıra devlet tarafından da desteklenmiştir.

8 A. Süheyl Ünver, "Osmanlı Kütüphaneleri", *Z Dergi-Kütüphane* 5 (2021), 75.

9 İstanbul Yedikule civarında yer alan Feyziye Tekkesi postnişinlerinden Mehmed Reşid Efendi, vefat ettiğinde şahsi kitaplarını tekkenin kütüphanesine bağışlamıştır. Osmanlı Arşivi (BOA), *Sadaret Mektubî Kalemi Nezaret ve Devair Yazışmaları Evrakı* [A. MKT. NZD.], No. 254, Gömlek No. 36.

10 Mustafa Koç, *Revnakoğlu'nun İstanbul'u- Fatih* (İstanbul: Fatih Belediyesi, 2021), 3/1153.

11 Necdet Yılmaz, "Gümüşhânevî Dergâhı", *Antik Çağ'dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi*, ed. Coşkun Yılmaz (İstanbul: İBB Kültür A.Ş. Yayınları, 2015), 5/267-273.

Nitekim 1303/1885 tarihli bir belgede vaktiyle farklı kütüphanelerden çeşitli nedenlerle çıkarılan ve Evkaf Nezareti'nin elinde bulunan kitaplar, tekke kütüphanelerine Maarif Nezareti'nden görevli bir memur eşliğinde yerleştirilmiştir. Bu durum, tekkelerde kitap kültürünün yalnızca müntesiplerin özel teşebbüsleri ile oluşmadığını, devletin de tekkelerde kütüphane oluşturma girişimlerini desteklediğini göstermesi bakımından önemlidir.¹² Devletin tekkeleri kütüphane oluşumu noktasında desteklediği örneklerin yanı sıra tekkeleri bünyelerinde yer alan kitaplar üzerinden denetlediği de kayıtlarda yer almaktadır. Özellikle tekkelerin Ehl-i Şîa'nın tesiri altına girmesini engelleme gayreti, devletin bu müesseseleri kitaplar üzerinden denetleme zaruretiyle beraberinde getirmiştir.¹³

Tekke kütüphaneleri hakkında kayıtlara yansıyan özel örnekler olsa da bu konuda derli toplu İstanbul tekkelerinde yer alan kütüphaneler hakkında kayıt, ilk defa 1318/1902 tarihli salnamelerde karşımıza çıkmaktadır. Burada toplam 45 kütüphanenin ismine yer verilmiştir. Bunların buldukları yerler, kurulduğu yıllar ve kitap sayıları da yine bu listede yer alan bilgilerdir. Listede en fazla kitabın olduğu kütüphane Bâyezid Kütüphane-i Umumi'si olup içerisinde 8084 adet kitap bulunmaktadır. İsmi verilen kütüphanelerde yer alan toplam kitap sayısı da 70.159'dur. Salmamede dört tekke kütüphanesinin ismi geçmektedir. Bunlar, Üsküdar Selimiye Nakşî Tekkesi, Fatih Çarşamba Molla Murad Tekkesi, Fatih Dârû'ı Mesnevî Tekkesi ve Sultanahmet'te bulunan Dügmece Baba Tekkesidir.¹⁴

Kütüphaneler ile ilgili daha sonraki yıllarda tutulan kayıtlar İstanbul Şehremaneti tarafından 1328/1912–1335/1919 tarihleri arasında dört farklı yılda yayınlanmış olan *İstanbul Beldesi İhsaiyat Mecmuası*'sında karşımıza çıkmaktadır. 1328/1912 yılı *İhsaiyat Mecmuası*'nda Bayezid, Yıldız ve Müzeyi Hümayun kütüphanelerinde yer alan kitap sayıları verilmiş ve bunların dışında kalan kütüphanelere yer verilmemiş ancak tahmini olarak İstanbul kütüphanelerinde toplam 111.257 adet kitabın olduğu beyan edilmiştir.¹⁵

12 Osmanlı Arşivi (BOA), *Maarif Mektûbi Kalemi* [MF. MKT], No. 89, Gömlek No. 40.

13 Arnavutluk Premedi'de bulunan bir tekkenin şeyhi olan Ahmed Baba'ya ait kitaplar arasında Şiiliği yaymaya yönelik yayınların olduğuna dair Yanya Valiliğinin tahkikat raporu için bk. Osmanlı Arşivi (BOA), *Yıldız Mütenevvi Maruzat Evrakı* [Y. MTV.], No. 172, Gömlek No.6; Osmanlı Arşivi (BOA), *Yıldız Perakende Umumi Evrakı* [Y. PRK. UM.], No.41, Gömlek No.92. 14 "1318 Yılı Salmameleri", h. 1318, 348-350.

15 İstanbul Şehremaneti, *İstanbul Beldesi İhsaiyat Mecmuası [1328/1912]* (İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 2023), 122.

1329/1913 yılında yayınlanan mecmuada 65 ayrı kütüphanenin ismi listelenmiş ve bunlarda toplam 156.566 adet kitabın varlığı beyan edilmiştir.¹⁶ Bu kütüphanelerin içerisinde 7 kütüphanenin İstanbul'da bulunan dergâhlar içerisinde bulunduğu görülmektedir. Bu listede Şeyh Murâd Efendi Tekkesi'ne ait bir kütüphaneden bahsedilmemiştir. Ancak mecmuanın içerisinde daha sonraki bölümlerinde bu kütüphanelerde yer alan kitapların türleri hakkında ayrıntılı bir liste daha verilmiş ve bu listede Şeyh Murâd Efendi Tekkesi Kütüphanesi'nden bahsedilmiştir. Kanaatimizce kütüphane isimleri listelenirken Şeyh Murâd Efendi Tekkesi sehven atlanmıştır. Buna bağlı olarak da Şeyh Murâd Efendi Tekkesi kütüphanesinin kuruluş tarihini ifade eden veri yazılmamıştır. Burada beyan edilen tekkelere ait kütüphaneler ve kitap sayıları hakkında veriler şu şekildedir:

	Kütüphanenin adı	kuruluş tarihi	kitap adedi
1	Şehid Ali Paşa Kütüphanesi (Molla Murâd Kütüphanesi içerisinde)	1127	2820
2	Molla Murâd Kütüphanesi	1189	2276
3	Selimiye Dergâhı Kütüphanesi	1221	665
4	Galata Mevlevihanesi Kütüphanesi	1244	1090
5	Daru'l-Mesnevi Kütüphanesi	1260	595
6	Yahya Efendi Dergâhı Kütüphanesi	1319	6949
7	Şeyh Murâd Efendi Tekkesi Kütüphanesi	1166	288
8	Fevziye Tekkesi Kütüphanesi	1112	628

Tablo 1: 1329/1913 tarihli *İhsaiyat Mecmuası*'nda yer alan tekke kütüphaneleri

İstanbul'da isimleri *İhsaiyat Mecmuası*'nda beyan edilen altmış beş kütüphanenin sayısının Nisan 1925 yılına ait İstanbul Kütüphaneleri kadrolarını beyan eden cetvelde yirmi üçe düştüğü görülmektedir.¹⁷ Savaş ve işgal döneminin etkileri ve devletin merkezinin İstanbul'dan Ankara'ya geçmesine bağlı olarak yaşanan değişimlerden kütüphanelerin de nasibini aldığı görülmektedir. Bu dönemde bazı kütüphaneler vakıfların idaresinden alınarak Maarif Nezareti'ne devredilmiş, bazı kütüphaneler de Diyanet'in kontrolüne bırakılmıştır.¹⁸

Kütüphane kadrolarını beyan eden cetvelde İstanbul kütüphanelerinin üç başlık altında değerlendirilmiştir. Bunlardan ilki varlığını devam ettiren

16 İstanbul Şehremaneti, *İstanbul Beldesi İhsaiyat Mecmuası [1329/1913]* (İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 2023), 121.

17 Cumhuriyet Arşivi (BCA), No. 180-09, Gömlek No. 53-269-7.

18 Bu dönemde Vakıflar idaresinden alınıp Maarif Nezaretine devredilen İstanbul kütüphaneleri için bk. Cumhuriyet Arşivi (BCA), No. 180-09, Gömlek No. 91-442-4.

kütüphanelerdir. İkincisi ise Süleymaniye Kütüphanesi'ne nakilleri icap edenler ve üçüncüsü de yerlerinde kalması konusunun makama arz edileceği kütüphanelerdir. Daha önce *İhsaiyat Mecmuası*'nda beyan edilen kütüphanelerin çoğunluğunun bu cetvelde yer almaması düşündürücü bir durumdur. Listeye eklenmeyen bu kütüphaneler başka kütüphaneler ile bir araya getirilmiş olabilir ya da bunlar ile ilgili devletin kararı tehir edilmiş olabilir. Listede yer alan 23 kütüphanenin isimleri şunlardır:¹⁹

	Kütüphane Adı
1	Süleymaniye Kütüphane-i Umumisi
2	Millet Kütüphane-i Umumisi
3	Ragıp Paşa Kütüphanesi
4	Köprülü Mehmed Paşa Kütüphanesi
5	Nür-i Osmaniye Kütüphanesi
6	Selim Ağa Kütüphanesi
7	Fatih Kütüphanesi
8	Hamid-i Evvel Kütüphanesi
Süleymaniye'ye Nakilleri İcap Eden Kütüphaneler	
9	Veliyyüddin Efendi Kütüphanesi
10	Atıf Efendi Kütüphanesi
11	Ayasofya Kütüphanesi
12	Murâd Molla Kütüphanesi
13	Hüsrev Paşa Kütüphanesi
14	Pertevniyal Kütüphanesi
15	Şehzade Kütüphanesi
16	Şehid Ali Paşa Kütüphanesi
17	Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Kütüphanesi
18	Yeni Cami Kütüphanesi
Yerlerinde Kalmaları Konusu Makama Arz Edilecek Kütüphaneler	
19	Halet Efendi Kütüphanesi (Galata Mevlevihâne'sinde)
20	Nafiz Paşa Kütüphanesi (Yenikapı Mevlevihâne'sinde)
21	Hacı Mahmud Efendi Kütüphanesi (Yahya Efendi Dergâhı'nda)
22	Aziz Mahmud Hüdâî Kütüphanesi (Üsküdar Hüdâî Dergâhı'nda)
23	Hasan Paşa Kütüphanesi (Eyüp'te)

Tablo 2: 1925 yılı İstanbul'da yer alan kütüphaneler ve durumları

30 Kasım 1925 tarihinde TBMM'de kabul edilen ve 13 Aralık Resmî Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren Tekke ve Zaviyelerin Kapatılması Kanunu ile tekkeler, bünyelerinde bulunan birçok bakiyeyi de devretmek zorunda kalmışlardır. Kanun çıkış tarihinden önce

19 BCA, No. 180-09, Gömlek No. 53-269-7.

kapatılmayla ilgili bir takım heyet ve mahkeme kararları bile tekkelerde var olan yapısal ve sanatsal varlıklara birer birer el koymaya yetiyordu. Nitekim tekkelerin kapatılması kanununun yayınlanmasından yaklaşık 25 gün önce Zincirlikuyu Mektebi'nin Kasımpaşa Mevlevihânesi'ne taşınmasına karar verilmesi bu anlamda önemli bir vakiadır.²⁰ Yine bu dönemde tekkelerin müsait olanlarının okul olarak kullanılması ve buralarda bulunan sanatsal değeri haiz eşyaların da müzelere nakli ile ilgili kararların yayımlandığı görülmektedir.²¹

Tekkelerin önemli eşyalarının nakledildiği bu dönemde, buralarda yer alan kütüphaneleri de nakledilmiştir. Süleymaniye Kütüphanesi'nde bulunan ve 1930 yılında²² devredilen kitapların olduğu bir katalogta Hasib Efendi Tekkesi, Murâd Buhârî Tekkesi, Şazelî Tekkesi ve Uşşakî Tekkesi kütüphanelerinin kitap listeleri yer almaktadır.²³ Bu kataloga göre bu tekkelerde yer alan kitaplar, türlerine göre tasnif edilerek sayılmış ve Süleymaniye Kütüphanesi'ne aktarılmıştır.

1. Şeyh Murâd Efendi Dergâhı Kütüphanesi

Şeyh Murâd Efendi Dergâhı'nda ilk kütüphanenin ne zaman oluştuğu hakkında herhangi bir veri bulunmamaktadır. Ancak 1166/1753 tarihli Maktul Mustafa Paşa'nın vakfiyesinde²⁴ tekkeye yirmi üç akçe ile bir *hâfizül-kütüb* tayin edildiği görülmektedir. Tekkenin kuruluşundan yaklaşık otuz yıl sonra böyle bir görevlinin tayin edilmesi burada kitapların belli bir sayıya ulaşmış olabileceğini göstermektedir.

Dergâhta ilk kütüphanecilik faaliyetinin Maktul Mustafa Paşa'nın vakfiyesinin tarihi olan 1166/1753 tarihi ile ilintili olması kuvvetle muhtemeldir. Ancak bu kütüphane tekkenin neresinde yer aldığı hakkında bir bilgi bulunmamaktadır. Dergâha dört yeni derviş hücresi eklemiş

20 Cumhuriyet Arşivi (BCA), No. 180-09, Gömlek No. 91-440-7.

21 Cumhuriyet Arşivi (BCA), No.30-18-1-1, Gömlek No. 15-59-5. Bu dönemde tekkelerde bulunan değerli eşyaların müzelere nakli meselesine bir örnek olarak, Fatih Molla Murâd Kütüphanesi'nde bulunana Kâbe Anahtarının müzeye nakli ile ilgili bk. Cumhuriyet Arşivi (BCA), No. 180-09, Gömlek No. 31-167-19.

22 Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, "Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi'nde Bulunan Koleksiyonlar ve Kitap Sayıları" (Erişim 12 Eylül 2024).

23 *Hasib Efendi-Murad Buhari Tekkesi-Şazeli Tekkesi-Uşşaki Tekkesi-İsmail Saib Sencer Kütüphaneleri Fihristi* (İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Fihristler Yazma, 00008).

24 Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi (VGMA), No: 739-2/4-5.

olan Maktul Mustafa Paşa'nın yaptırdığı bu hücrelerden biri kütüphane olarak kullanılmış olabilir. Zira daha sonraki yıllarda devam eden kitap toplama çalışmalarının neticesinde tekkede bulunan kitaplar ciddi bir sayıya ulaşmıştır. Bu eserlerin belli bir alanda toplanmış olması gerekir. Bu bağlamda kanaatimizce türbenin yanında ve karşısında yer alan Mustafa Paşa'nın inşa ettirdiği ikişer derviş hücrelerinden biri bu kitapların muhafaza edildiği mekân olmalıdır.

Yukarıda beyan edilen 1930 yılında Şeyh Murâd Efendi Dergâhı'na ait kitapların Süleymaniye'ye devri ile ilgili katalog çalışmasında tekkede mükerrerler ve mecmualar da dahil olmak üzere toplam 536 eserin olduğu görülmektedir. Bu eserlerin kırk adedi matbu iken 447 adet eserin yazma olduğu görülmektedir. Kırk dokuz eser hakkında katalogda matbu ya da yazma olduğu hakkında bilgi yer almamaktadır.²⁵

Kütüphanede yer alan eserlerin telif tarihleri incelendiğinde, 584/1188 tarihinde yazılan Ebu'ş-Şeyh el-İsfahânî'ye ait olan *Ahlâku'n-Nebî* isimli Hadis kitabının en eski tarihli eser olduğu görülmektedir. Ayrıca, 620/1223 tarihli İbn Arâbî'ye ait *et-Tenezzülâtü'l-Mavsiliyye* isimli eserin ilk ve son sayfalarında müellif hattının bulunması da önemi haiz bir durumdur. Kitapların 249'unda telif tarihinin yer aldığı tespit edilmektedir. Bunların hangi yüzyılda yazıldıklarının dağılımlarını gösteren grafik ise şöyledir:

Tekkeye ait kitapların telif tarihleri incelendiğinde Hicrî XI. ve XII. asırlarda yazılan kitapların sayısının diğerlerinden fazla olduğu göze çarpmaktadır. Tekkenin hâfızü'l-kütübünün istihdam edildiği tarihin de bu yüzyıllara denk gelmesi bu durumun bir sebebi olabilir. Anlaşıyor ki Maktul Mustafa Paşa'nın vakfiyesi ile buraya tayin edilen Hâfızü'l-kütüb sayesinde tekkede yoğun bir şekilde kitap toplama faaliyeti gerçekleştirilmiştir. XII. yüzyıl ve sonrası eserlerin matbu olduğu da gözlenmektedir. Bu noktadan hareketle kütüphanede eser sayısının artışında matbaa faaliyetinin de önemli katkısı olmuştur. Ayrıca, yine bu tarihlerde dergâha bağlı olan ilim ehli kimseler ile dışarıdan gelen ziyaretçilerin de tekkenin kütüphanesine basılan eserlerden bir nüsha bırakmış olabileceği düşünülebilir.

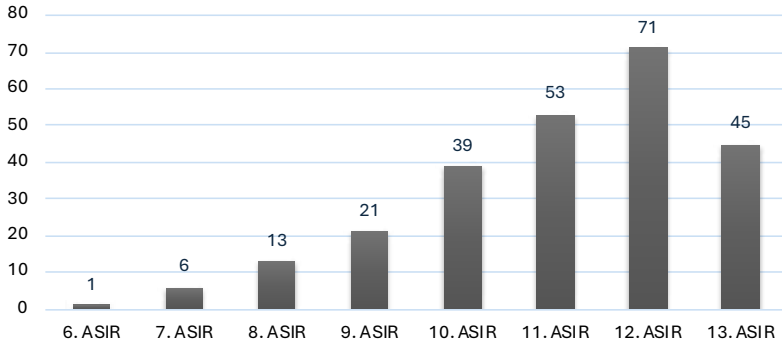
Eserlerin hangi dilde yazıldığı konusunda katalogda 496 eser hakkında bilgi bulunmaktadır. Bunlardan 365'inin Arapça, 84'ünün Farsça ve 35'inin

25 Hasib Efendi-Murad Buhari Tekkesi-Şazeli Tekkesi-Uşşaki Tekkesi-İsmail Saib Sencer Kütüphaneleri Fihristi (Fihristler Yazma, 00008).

de Türkçe olduğu beyan edilmektedir. Ayrıca, 6 eserin Arapça-Farsça, 4 eserin Arapça-Türkçe ve 2 eserin de Farsça-Türkçe olduğu görülmektedir.

Şeyh Murâd-ı Buhârî Tekkesindeki kitaplar tasnif edildiğinde 25 ayrı konuda eserlerin olduğu görülmektedir. Bunlara ek olarak farklı konularda telif edilmiş 111 mecmua da bu kütüphanede yer almaktadır. Kütüphanede yer alan kitapların konularına göre sayıları ise şöyledir:

KÜTÜPHANEDEN YER ALAN KİTAPLARIN TELİF EDİLDİĞİ YÜZYILLAR

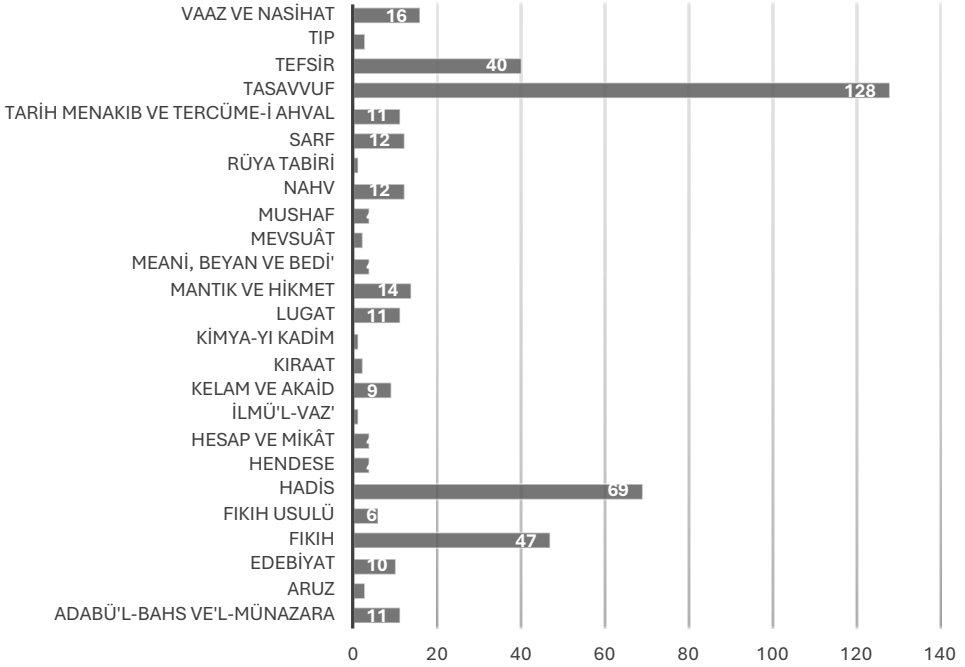
Grafik 1: Kütüphanede yer alan kitapların telif edildiği Hicrî yüzyıllar

Dergâh kütüphanesinde yer alan eserlerin alanları incelendiğinde en fazla eserin tasavvuf ile ilgili olduğu görülmektedir. Bir tekke kütüphanesinde tasavvufa dair eserlerin varlığı olağan bir durumdur. Bu eserler içerisinde ilk dönem tasavvufî eserleri önemli yer tutmaktadır. Yine bunlar içerisinde İbn Arâbî'ye ait yirmi beş eserin bulunması dikkat çeken hususlardandır. Buna ek olarak dergâhta yapılan derslerin bir sonucu olarak da kütüphanede *Mesnevî-i Şerîf* ve şerhlerinin bulunduğu da görülmektedir.

Kütüphanede tasavvuf alanındaki kitaplardan sonra en fazla eser hadis alanındadır. Bu durum dergâhın bu alana verdiği önemi göstermesi açısından değer taşımaktadır. Bu alanda kitapların bir araya getirilmesini kuruluşundan kapatıldığı döneme kadar dergâhta hadis derslerinin işlenmesinin bir sonucu olarak değerlendirmek mümkündür. Nitekim bu eserlerin önemli bir kısmı *Buhârî-i Şerîf* ve onun şerhleri oluşturmaktadır ki bu da tekkede işlenen *Buhârî* dersleriyle ilişkilendirilebilir.

Bunların dışında fıkıh, fıkıh usulü, mantık gibi alanlarda eserlerini bulunması tekkede ilmî bir seviyenin varlığını göstermektedir. Eserlerin büyük çoğunluğunun Arapça olması ve Arapça öğrenimi ile ilgili sarf,

KÜTÜPHANEDE BULUNAN ESERLERİN ALANLARINA GÖRE DAĞILIMI

Grafik 2: Kütüphanede bulunan eserlerin alanlarına göre dağılımı

nahiv gibi eserlerin bulunması, dergâhta dil eğitimiyle ilgili bir çalışmanın olabileceğini göstermektedir. Yine hesap, hendese, edebiyat, aruz ve tıp ilmine dair eserlerin varlığı bir dergâh kütüphanesi için dikkat çeken bir durumdur. Bu da tekke mensuplarının farklı alanlara ilgi gösteren kişiler olduğuna işaret etmektedir.

Şeyh Murâd Efendi Tekkesi kütüphanesinde dergâhın şeyhlerine ait eserler de bulunmaktadır. Bunlar içerisinde *Risale fi Âdâbi's-Sülûki't-Tarîkati'n-Nakşibendiyye*, *Risâle fi Tahkîki'sSilsileti'z-Zehbiyyeti'n-Nakşibendiyye*, *Ruh ve Kalb Hakkında Risâle*, *Câmi'u'lMüfredâti'l-Kur'âniyye* ve *Sefinetü'r-Râğib ve Definetü'l-Metâlib* isimli eserler Şeyh Murâd Efendi'ye aittir. Yine tekkenin şeyhlerinden Hafız Feyzullah Efendi'nin *Ahsenü't-Tahdîs fi Rivâyeti'l-Hadîs* adlı kitabın matbu bir nüshası da bu kütüphanede yer alan eserlerdendir.

Tekkede bulunan kitapların 1309/1893 tarihinde tamir gördüğü kayıtlarda yer almaktadır. Evkâf Nezâreti tarafından burada bulunan eserlerin tamiri için 200 kuruşluk bir bütçenin tahsis edildiği belgelerde yer

almaktadır. Bu bütçe ile tekkenin müridlerinden mücellit Derviş İsmail Efendi eliyle tamiratın yapıldığı görülmektedir. Bu tamiratta tekkenin mescidinde yer alan Mushaf-ı Şerîfler öncelikli olarak ele alınmış, daha sonra iki ayrı zaman da yirmi beş ve otuz bir adet olmak üzere kitapların yine Derviş İsmail Efendi tarafından tamir edildiği ifade edilmektedir.²⁶

Şeyh Murâd Efendi Tekkesi'ne ait kitapların bugün Süleymaniye Kütüphanesi'nde yer aldığını görmekteyiz. 1930 yılında oluşturulan katalog ile burada bulunan kütüphane Süleymaniye'ye nakledilmiştir. Ancak bu sürecin nasıl gerçekleştiğine dair elimizde bir kayıt bulunmamaktadır. Tekkelerin kapatıldığı süreçte tekkelerin harem dairelerinde ikamet edenlere cebren bir işlem yapılmadığı ve burada yaşayan kişilerin ikametine müdahale edilmediği görülmektedir. 1925 yılında çıkan kapatma kararından sonra tekkeler okul, halk evi gibi farklı amaçlarla kullanılmıştır. Tekke dışında kalan ve tekkeye ait arsa, ev gibi yapılar ise 1936 yılında devlet tarafından satışa çıkarılmıştır. Arada geçen on bir yıllık süreçte buralarda yaşayan kişilerin ikametine müdahale edilmiştir.²⁷ Bu durumdan hareketle, Şeyh Murâd Efendi Kütüphanesi'nin Süleymaniye Kütüphanesi'ne nakline kadar geçen süreçte tekkenin son şeyhi Belhî ailesi tarafından muhafaza edilmiş olabileceği düşünülebilir. Bununla birlikte, aynı dönemde Eyüp bölgesindeki tekkelerin kütüphanelerinin toplandığı yer olan Eyüp Hüsrev Paşa Kütüphanesi'ne taşınmış olma ihtimali de göz ardı edilmemelidir.²⁸

2. Şeyh Murâd Efendi Tekkesi ile İlintili Kütüphaneler

Şeyh Murâd Efendi Tekkesi'nde yer alan kütüphanenin yanı sıra tekke ile irtibatlı olan kişilerin kurduğu birtakım kütüphaneler de bulunmaktadır. Birkaç kütüphane kuran ve Şeyh Murâd Efendi Tekkesi'ne önemli

26 Osmanlı Arşivi (BOA), *Evkaf Muhasebe Kalemi Tamirat ve İnşaat Kalemi [EV.MH.TİK.]*, No. 52, Gömlek No. 3.

27 Sabit Dokuyan, "Tekkelerin Kapatılması ve Tasfiye Süreci 1925-1938", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 98 (2021), 233.

28 Tekke ve zaviyeler kapatıldıktan sonra burada bulunan kitaplar için İstanbul'da iki merkez belirlenmiştir. Üsküdar bölgesinde bulunan tekkeler için Hacı Selim Ağa Kütüphanesi toplama merkezi olarak belirlenmiş iken, Eyüp tekkeleri için de Hüsrev Paşa Kütüphanesi merkez olarak belirlenmiştir. bk. Nimet Bayraktar, "İstanbul'da Vakıf Kütüphaneler ve Süleymaniye Kütüphanesi", *Türk Kütüphaneciliği* 15/3 (1966), 134-138.

gelirler vakfeden Şeyhülislam Veliyyüddin Efendi bu alanda dikkat çeken bir isimdir.

Veliyyüddin Efendi ikinci şeyhülislamlığı yıllarında elindeki eserlerden oluşan ve Bâyezid Camii'nin kible yönünün sağ tarafında bir kütüphane yaptırmıştır. Bu kütüphaneye özel bir önem veren Veliyyüddin Efendi burada çalıştırılacak hafız-ı kütübler için dikkat çeken şartlar koymuştur. Buraya Veliyyüddin Efendi'nin toplam 1.690 kitap koyduğu ve bunlar arasında nadir eserlerin olduğu kaynaklarda ifade edilmektedir.²⁹

Veliyyüddin Efendi'nin Bâyezid Külliyesi içerisinde yer alan bu kütüphanesi Şeyh Murâd Efendi'ye ait eserlerin büyük çoğunluğunu barındırması açısından dikkat çekicidir. Şeyh Murâd Efendi tarafından kendisine icazet verilen³⁰Veliyyüddin Efendi'nin kurduğu bu kütüphanede Şeyh Murâd Efendi'nin eserlerini toplaması özel bir çabanın varlığını göstermektedir. Bu kütüphanede Şeyh Murâd Efendi'ye ait kitap ve risale olarak toplam on beş eserin bulunduğu görülmektedir. Yine Şeyh Murâd Efendi'nin Bursa'da sohbetlerini kayda alan ve onun hakkında çeşitli risaleler kaleme alan Karababazade İbrahim Efendi'nin eserleri de bu kütüphanede yer alan eserlerdendir.

Şeyh Murâd Efendi Tekkesi'yle ilişkisi uzun yıllar devam eden dergâhlardan biri de Fatih Molla Murâd Tekkesi'dir. Çarşamba Molla Murâd Tekkesi'nin ve kütüphanesinin ilk kurucusu olan Rumeli Kazaskeri Damatzade Mehmed Murâd Efendi'nin dedesi olan Şeyhülislam Ebu'l-Hayr Ahmed Efendi'nin Şeyh Murâd Dergâh'ının kurucularından olduğu bilinmektedir. Bu iki tekke kuruluşundan son yıllarına kadar aralarındaki bağı sürdürmüştür. Tekkenin kurucusu olan Damatzâde Mehmed Murâd Efendi'nin vakfiyesinden Kadir Gecesi bir hatim okunması şartı ile Şeyh Murâd Efendi Dergâhı'na bir gelir bağışladığı ifade edilmektedir.³¹ Daha sonraki yıllarda Molla Murâd Tekkesi şeyhlerinin Şeyh Murâd Efendi Dergâhı'nda *Buhârî* dersleri icra ettiğine dair veriler bulunmaktadır.³²

29 İsmail E. Erünsal, "Veliyyüddin Efendi Kütüphanesi", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 43/42.

30 Ya'küb b. Osman b. Mahmûd el-Çerhî el-Gaznevî en-Nakşibendî, *Risâle der Beyân-ı Tarîk-i Müstakîme-i Nakşibendiyye ve Zikr-i Silsile-i Şerîfe* (İstanbul: Beyazıt Kütüphanesi, Veliyyüddin Efendi, V1807/1), 16a.

31 Şerife Eroğlu Memiş, *Osmanlı'da Hac Kültürünün Dolaşımında Hac El Yazmalar: Nebzetü'l-Menâsik Mekke, Medîne, Kudüs* (Ankara: Atlas Yayınları, 2022), 29.

32 Osmanlı Arşivi (BOA), *Cevdet Evkaf Evrakı [C. EV.]*, No. 646, Gömlek No. 32566.

Aralarında belli dönemlerde ilişkilerin gündeme geldiği Molla Murâd Tekkesi'ne ait kütüphanede, Şeyh Murâd Efendi'nin *Câmiü'l-Müfredât* adlı eserinin 311 koleksiyon numarası ile yer aldığı görülmektedir. Molla Murâd Tekkesi'nin kurucusu olan Damatzâde Molla Murâd Efendi'nin dedesi Ebu'l-Hayr Ahmed Efendi'ye ait eserlerin de bu kütüphanede bulunduğu dikkate alındığında, Şeyh Murâd Efendi'ye ait bu yazma nüshanın Ebu'l-Hayr Ahmed Efendi vasıtasıyla kütüphaneye ulaşımış olması muhtemeldir.

Öte yandan, Şeyh Murâd Efendi Tekkesi'nin beşinci şeyhi Çanakkisarlı Hafız Mehmed Efendi'nin müritlerinden olan ve Fatih Çarşamba Molla Murâd Tekkesi'nin postnişini Ahıskalı Beyzâde Mustafa Efendi'ye ait otuz üç risale ve kitabın da Şeyh Murâd Efendi Dergâhı'nın kütüphanesinde bulunması dikkat çekicidir. Bu durum, iki tekke arasındaki ilişkinin yalnızca tarikat mensuplarıyla sınırlı kalmadığını; aynı zamanda kitaplar ve kütüphaneleri arasında da sürdüğünü göstermektedir.

3. Şeyh Murâd Dergâhı Şeyhleri ve Kitap

Şeyh Murâd Efendi Tekkesi'nde 210 yıllık süreç içerisinde on beş şeyhin görev yaptığı bilinmektedir. Bunlar içerisinde bizim tespit edebildiğimiz beş şeyhin eseri bulunmaktadır. Bunlar Şeyh Murâd Efendi, Şeyh Ali Efendi, Hafız Feyzullah Efendi, Süleyman Belhî, Abdülkadir Belhî'dir.

Tekkenin kurucusu olan Şeyh Murâd Efendi'nin kaleme aldığı eserler arasında, Bursa'daki sohbetlerinden derlenen Türkçe bir metin olan *Mesmû'ât* yer almaktadır. Bu sohbetler, talebeleri Vâsıf Efendi ve Kâğıtçı Mehmed Efendi tarafından yazıya geçirilmiştir. Yine Şeyh Murâd Efendi'nin mürit ve muhibbanına yazdığı mektuplardan oluşan *Mektûbât* adlı eserinin iki farklı yazma nüshası bulunmaktadır. Her iki nüshada da yer alan mektuplar muhteva açısından farklılık arz eder; birinde 19, diğerinde 38 farklı şahsa hitaben yazılmış mektuplar yer almaktadır. Mektupların gönderildiği kişiler arasında devrin tanınmış âlimleri ve devlet erkânı da bulunmaktadır.

Şeyh Murâd Efendi'nin bir diğer önemli eseri olan *Makâlât*, yine Bursa'daki sohbetlerine dayanır ve Eğerci-zâde Hasan Hâtif Efendi tarafından kaleme alınmıştır. Tarikata dair âdâb ve usulleri içeren Arapça bir metin olan *Silsiletü'z-Zehab*, La'lîzâde Abdülbâkî Efendi tarafından

Türkçeye çevrilmiş, Ahmed Trabzonî tarafından ise *Tuhfetü'l-Âdâb* ismiyle Arapça olarak şerhedilmiştir. Yine Nakşibendîliğe dair bir risale olan *el-Gâyetü'l-Kusvâ min Sirri'l-İcâd*, tarikat usullerine dair bilgiler içermektedir. Kur'an ilimleri alanında hazırlanan *Câmi'ü'l-Müfred* adlı çalışması ise Arapça, Farsça ve Türkçe dillerinde yazılmış olup, Kur'an'daki ayetlerin ilk ve son kelimeleri esas alınarak tertip edilmiştir.

Tekkenin diğer şeyhlerinden Ali Efendi'ye nispet edilen *Vuslâtü's-Sâlikîn* adlı bir risale de mevcuttur. Ancak bu eserin Sırrî Ali Efendi'ye mi yoksa Kilisli Ali Efendi'ye mi ait olduğu netlik kazanmamıştır. Hafız Feyzullah Efendi tarafından kaleme alınan *İşâretü'l-Ma'nevîyye fî Âyini'l-Mevlevîyye* adlı eser, Mevlevî semâsının icrasına dair Arapça bir çalışmadır. Aynı yazar, bu eserin Türkçeye tercümesini de yapmış ve tercümeyle *Düstûr* adını vermiştir. Ağdalı bir dille kaleme alınan bu tercüme dışında, eserin Mehmed Celâleddin Efendi tarafından yapılmış *Hakâyık-ı Semâ'* adlı başka bir tercümesi de bulunmaktadır. Hafız Feyzullah Efendi'nin bir diğer eseri olan *Ahsenü't-Tahdîs fî Rivâyeti'l-Hadîs*, ayet ve hadisler ışığında Hz. Peygamber'e tabi olmayı, niyeti ve samimiyeti konu alan Arapça bir risaledir.

Tekkenin Belhî ailesine mensup şeyhleri ise özellikle edebî ve tasavvufî metinler kaleme almıştır. Süleyman Belhî'nin *Yenâbi'ü'l-Mevvedde* adlı eseri, Ehl-i Beyt sevgisi ve Hz. Ali'ye yönelik muhabbet teması üzerine kuruludur. Eserin hadis kaynakları çoğunlukla Sünnî olmakla birlikte, zaman zaman Şîî menşeli rivayetlerin de yer aldığı görülmektedir. Aynı müellifin *İ'câzü'l-Kur'ân*, *Müşrikü'l-Ekvân* ve *Gıbtatü'l-Emân* adlı Arapça eserleri de mevcuttur. Abdülkadir Belhî ise ağırlıklı olarak Farsça mesnevî tarzında eserler kaleme almıştır. Bunlar arasında *Şems-i Rahşan*, *Yenâbi'ü'l-Hikem*, *Künûzü'l-Ârifîn*, *Gülşen-i Esrâr*, *Sunû'ât-ı İlâhiyye* ve *Esrâr-ı Tevhîd* adlı eserler yer alır. Bu eserlerde genellikle tasavvufî temalar, ahlâkî öğretiler ve irşad maksatlı beyanlar öne çıkmaktadır.

Bu verilerden hareketle, Şeyh Murâd Efendi'nin eserlerinin ağırlıklı olarak Nakşibendîliğin usul ve erkânına dair olduğu görülmektedir. Ondan sonra gelen Ali Efendi'ye atfedilen eserde de benzer bir üslup göze çarpar. Hafız Feyzullah Efendi'nin hem Mevlevî hem de Müceddidî silsileye mensup olması, onun Mevlevîliğe dair eser kaleme almasını da anlaşılır kılmaktadır. Nitekim bu duruma eserlerinde açıkça işaret edilmektedir. Tekkenin son dönem postnişinleri olan Belhî ailesi fertleri ise ana dilleri

Farsça olan şair-şeyhlerdir. Kaleme aldıkları hacimli mesnevîlerle hem tasavvufî hem edebî mirası zenginleştirmişlerdir.

4. Şeyh Murâd Efendi Tekkesi Mensupları ve Kitap

Şeyh Murâd Efendi Tekkesi ayakta kaldığı iki buçuk asır içerisinde çok sayıda kişinin müntesip ve muhip olduğu bir eğitim merkezi olmuştur. Bu süreç içerisinde tekkeye intisap eden, buraya hayırlar vakfeden ve tekkenin haziresinde medfûn olan ilim adamlarının var olduğu görülmektedir. Bunlar içerisinde ilmiyenin önemli görevlerinde bulunan kişilerin varlığı da yadsınamayacak kadar fazladır.

Eyüp Şeyh Murâd Dergâh'ın ihyasından önce Şeyh Murâd Efendi'nin Şam, Bursa ve İstanbul'da müritlerinin olduğu görülmektedir. Bunlar içerisinde özellikle onun sohbetlerini kayda alıp telif edenler bulunmaktadır. Sohbetleri kayda alanlardan Bursa'da iken yanında bulunan isimler içerisinde Karababazade İbrahim Efendi en dikkat çeken kişidir. Şeyh Murâd Efendi'nin sohbetlerinden oluşan eserlerinin yanı sıra hocası hakkında yazdığı hatırat türü risaleleri de mevcuttur. Bu risâleler vasıtasıyla Şeyh Murâd Efendi'nin hayatı ve görüşleri hakkında önemli bilgiler elde edilmektedir. Buna ek olarak dönemin Bursa ve havalisi hakkında fikir edinmek de mümkün olmaktadır. Buna ek olarak kendi özgün eserlerini de bulunmaktadır. Karababazade İbrahim Efendi'ye ait olan risaleler şunlardır: *Risâle-i Müştemile bi-Kelimâti'l-Vicdâniyyât li-Husûli'l-Îmâniyyât*, *Risâle fî Usûl ve Fezâil-i Zikr*, *Risâle fî Hakkı Nakşibendiyye*, *Risâle-i İman*, *Risâle fî'z-zikr*, “*Karababazâde İbrahim Efendi'nin Zikr Hakkında eş-Şeyh Muhammed Murâd en-Nakşibendî el-Buhârî Hazretlerinin Sohbet-i Şerîfelerinden İstimâ'idir*.”

Şeyh Murâd Efendi'nin eserlerinin yazılmasına vesile olan bir diğer isim de Bursalı Eğercizâde Hasan Hâtif Efendi (ö.1182/1768)'dir. Hocasına ait eserlerden *Makâlât*'ın yazılmasına vesile olan Hâtif Efendi Bursa'da müderrislik yaptıktan sonra Bağdat Kadısı olarak emekli olmuş bir isimdir. Şeyh Murâd Efendi'nin eserinin yanında kendisine ait üç telifi bulunmaktadır. Bu eserler *Divân*, *Esmâü'l-Hüsna* ve *Üç 'Aruz Üç Damat*'tır.³³

33 Selami Ece, “Serrâc-Zâde Hasan Hâtif (Hayatı ve Eserleri)”, *Turkish Studies = Türkoloji Araştırmaları: International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 2/1 (2017), 84-103.

Murâd-ı Buhârî'nin sohbetleri ve menkıbelerini içeren eserlerin yazılmasında emeği olan diğer isimler ise Lâdikli Hüseyin Efendi, Vâsıf Efendi ve Kağıtçı Muhammed Efendi'dir. Bunlardan Lâdikli Hüseyin Efendi hocasının sohbetlerini müsvedde bir halde not etmiş ve bunları Şeyhülislâm Mekki Mehmed Efendi düzenleyip telif etmiştir.³⁴ Ayrıca, Şeyh Murâd Buhârî'nin *Silsiletü'z-Zehab* isimli eserini şerh edip Arapça olarak *Tuhfetü'l-Ahbab fi's-Sülûki İlâ Tariki'l-Eshab* ismiyle yayınlayan Kösec Ahmed Efendi bu başlık altında önemli bir isimdir.³⁵

Tekkenin kurucusu olan ve vakfıyla da büyük destek veren Şeyhülislâm Ebu'l-Hayr Ahmed Efendi'nin kitap konusunda özel bir çabasının olduğu görülmektedir. Kendi özel kütüphanesine ait kitaplarını Molla Murâd Tekkesi Kütüphanesi'ne vakfeden Ahmed Efendi'nin matbaanın kurulması için özel bir çabasının olduğu görülmektedir.³⁶

Şeyh Murâd Efendi'nin dervişlerinden olan bir diğer isim de La'lîzade Abdülbâki Efendi'dir. Babası Lâ'î Mehmed Efendi vasıtasıyla Şeyh Murâd Efendi ile tanışan Abdülbâkî Efendi'nin sürgün edildiği Limni'den affedilip İstanbul'a gelmesinde Şeyh Murâd Efendi'nin yardımı olmuştur.

Yazdığı eserlerden onun Bayramî-Melâmî anlayışa mensup olduğunu söyleyen olmuşa da onun Nakşibendî tariki üzerine yazdığı eserlerden Şeyh Murâd Efendi'ye bağlılığını anlamak mümkündür. Lâ'lîzâde'nin önemli eserleri arasında *Sergüzeşt*, Sarı Abdullah Efendi'nin *Semerâtü'lFuâd*'ındaki kısımlar dışında Bayramî-Melâmîlerinin tarih ve geleneklerine dair ilk müstakil eser olarak öne çıkmaktadır. Bu eserde Bayramî-Melâmî kutuplarının biyografileri detaylı bir şekilde ele alınır. *Mebde ve Meâd* adlı eserinde ise tasavvufî meseleler işlenmiş, özellikle Nakşibendî anlayış üzerinde durulmuştur. Ayrıca bu eserde Şeyh Murâd Efendi ile nasıl tanıştığı hakkında bilgiler yer almaktadır. *Zeyl-i Meslekü'l-Uşşâk*, Sarı Abdullah Efendi'nin manzumesine eklenen beyitlerle Melâmîlere göre Hz. Peygamber'den Şehid Ali Paşa'ya kadar gelen kutupların isimlerini içerir. *Hedyyetü'l Müştâk*, "*Meslekü'l-Uşşâk*" kasidesinin şerhi olarak yazılmıştır. *Risâletü'l-Murâdiyye fi't-Tarikati'nNakşibendiyye*, Murâd

34 Mehmet Ünal, *Seyyid Murâd-ı Buhârî Hazretleri Külliyyatı-I* (İstanbul: Kutup Yıldızı Yayınları, 2013), 40-41.

35 Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri* (İstanbul: Meral Yayınları, ts.), 143-144.

36 Mehmet İpşirli, "Damadzâde Ahmed Efendi", *TDV İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 1993).

Buhârî'nin Arapça eserinin tercümesi ve şerhidir. *Tercüme-i Risâle-i Ünsiyye*, Bahâeddin Nakşibend'in halifesi Ya'küb-i Çerhî'nin tarikat âdâbına dair Farsça risâlesinin tercümesidir. *Tercüme-i Silsiletü'l-Ârifîn ve Tezkiretü's-Sâdikîn*, Ubeydullah Ahrâr'ın hayatı ve kerametlerine dair eserin tercümesidir. Son olarak, *Metâlibü'l-vüsûl fî hulâsati Nevâdirü'l-usûl*, Hakîm et-Tirmizî'nin hadislerle dair eserinin özet çevirisidir.³⁷

Kitap telifi konusunda dergâhla ilintili önemli bir isim de Gedizli Mehmed Efendi'dir. Müderrislik, fetva eminliği ve kadılık gibi görevlerde bulunan Mehmed Efendi, dergâhın haziresinde metfun olan isimlerdendir. Şeyh Murâd-ı Buhârî Dergâhı ile bağlantısı sadece bu olmayan Gedizli Mehmed Efendi aynı zamanda tekkeye bağlılarda bulunan bir isimdir.³⁸ Yazdığı bilinen on beş eseri bulunmaktadır. Bunlar: *Câmiu's-Sükûk*, *Feyzü'l-Kerîm fî Nukûli Fetâvâ 'Abdirrahîm*, *Mecmûa-i Fetâvâ-yı Bâlizâde*, *Müretteb Câmiu'l-Fusûleyn*, *Nukûl-i Fetâvâ-yı Ali Efendi*, *Netîcetü'l-Fetâvâ maa'n-Nukûl*, *er-Revâyihu'z-Zekiyye fî Fihri'si'l-Fetâvâ't-Türkiyye*, *Müfâdü'l-Eşbâh*, *Nusretü'l-Evliyâ*, *Müretteb Fevâ'idü'z-Zeyniyye*, *Tebyînü'l-Hidâye ve Tavzîhu'l-Bidâye*, *Fetâvâ-yı Mecmûa-i Cedîde*, *Zeyli Ali Efendi Mecmuası*, *İlm-i İnşâ ve İnşâda Kesîrü'l-İsti'mâl Olan Elfâz*, *Risâletü'l-Cumu'a'dır*.³⁹

Bunların yanı sıra Şeyh Murâd Efendi'nin soyundan gelen Murâdî ailesinden kitaplar yazan kişiler de mevcuttur. Bu isimlerden Muhammed Bâhaüddin el-Murâdî Şeyh Murâd Efendi'ni oğlu olup Şam'daki tekkenin şeyhliğini yapmıştır. *Delâilü'l-Yümn ve'l-Berekât* adlı eserin müellifidir. Muhammed Bâhaüddin el-Murâdî'nin oğlu olan Ali Efendi'nin de *erRavzu'r-Râiz*, *el-Kavlü'l-Mübînü'r-Racîh*, *Mefhûm-ı Ferâiz*, *Akvâlü'l-Eimme* isimli eserleri bulunmaktadır. Ali el-Murâdî'nin oğlu olan Muhammed Halil el-Murâdî de biyografi yazarlığı ile öne çıkmış bir alimdir. *Silkü'd-Dürer* adlı eserinde bine yakın ulema ve mutasavvıfın hayatına yer vermiş ve *Arifü'l-Beşâm* isimli eserinde de Şam müftülüğü yapmış zevâtın hayatlarını anlatmıştır.⁴⁰

37 Nihat Azamat, "Lâ'lizâde Abdülbâki", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2003), 27/92.

38 Osmanlı Arşivi (BOA), *Evkaf Sergi Halifeliği [EV.SRG.]*, No. 162, Gömlek No. 178.

39 Abdullah Ceyhan, "Osmanlı Devri Müderris, Kadı ve Fetva Eminlerinden Gedizli Hafız Mehmed Efendi", *Diyanet İlmî Dergi* 29/3 (1993), 11-24.

40 Halil İbrahim Şimşek, *18. Yüzyıl Osmanlı Toplumunda Nakşibendî-Müceddidilik* (İstanbul: Litera Yayıncılık, 2016), 112-116.

Sonuç

Osmanlı Tasavvuf kültürünün oluşmasında önemli katkıları olan dergahlar ve bu dergahların müntesibi oldukları ekoller halkın eğitiminde önemli bir rol üstlenmişlerdir. Bu çalışmalarda tekkelerin en büyük destekçileri bünyelerinde bulunan kitaplar olmuştur. Bu kitapların oluşmasında tekkenin müntesiplerinin büyük çaba sarf ettiği anlaşılmaktadır. Ancak buna ek olarak devletin de bu müesseseleri kitap anlamında desteklediği de kayıtlarda yer almaktadır. Tekkeler yalnız kitapların muhafaza edildiği yerler olmamış, tekkenin şeyhleri, müntesipleri ve muhipleri tarafından da telif hizmetlerinin yapıldığı müesseseler olarak tarihe geçmişlerdir.

Tekkeler üstlendikleri bu misyon ile bünyelerine birçok kitabı katmıştır. Bu durum İstanbul'da ve farklı yerlerde var olan tekkelerde önemli sayıda kitaplara haiz kütüphanelerin oluşmasına neden olmuştur. Ancak 1925 yılında tekkelerin kapatılması ile bu dergâhlarda yer alan kitapların ne yapılacağı meselesi de önemli bir durum olmuştur. Cumhuriyet döneminde tekkelerin kapatılmasıyla birlikte kütüphanenin Süleymaniye Kütüphanesi'ne nakledilmesi, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçiş sürecinde yazılı mirasın nasıl muhafaza edildiğini göstermesi açısından önemlidir. Bu aktarım, kültürel sürekliliğin sağlanmasında kritik bir rol oynamış, aynı zamanda araştırmacılar için değerli bir kaynak birikiminin günümüze ulaşmasını sağlamıştır.

Bu çalışma, Osmanlı tasavvuf geleneği içerisinde önemli bir yere sahip olan Şeyh Murâd Efendi Tekkesi'nin kütüphanesini merkeze alarak, tekke kütüphanelerinin oluşumu ve işleyişine dair dikkat çekici veriler sunmuştur. İncelemeler, kütüphanenin sadece tekke şeyhlerinin şahsî gayretleriyle değil, aynı zamanda müntesiplerin vakıfları ve devletin desteğiyle de şekillendiğini ortaya koymaktadır. Böylece tekke kütüphanelerinin hem bireysel hem de kurumsal katkıların birleştiği bir kültürel zemin üzerinde yükseldiği anlaşılmaktadır.

Koleksiyonun içeriği, tasavvuf başta olmak üzere hadis, fıkıh, dil ve diğer ilim dallarındaki zenginliğiyle dikkat çekmektedir. Bu durum, tekkenin ilmî yönelimlerini ve burada yürütülen eğitim faaliyetlerini somut bir şekilde yansıtmaktadır. Ayrıca şeyhler ve dervişler tarafından telif edilen eserler, dergâhın yalnızca kitapları koruyan bir mekân değil, aynı zamanda ilmî üretimin de gerçekleştiği bir merkez olduğunu göstermektedir.

Kitap yazmaya ek olarak telif çalışmalarına hem maddi hem de aynı yardımlarda bulunan yine tekkeye bağlı isimlerin varlığı Şeyh Murâd Efendi Dergâhı'nın bu alana verdiği önemi göstermektedir. İstanbul'da bulunan tekke sayılarına nazaran kütüphaneli tekke sayısının az olması, bu anlayışa önem veren tekkeleri diğerlerinden ayırmaktadır. Bu durum kütüphanesi olan tekkelerin ilmî çalışmalara verdiği önemi göstermektedir. Buna ek olarak tekkenin mensuplarının yazdığı eserler de bu düşüncemizi destekler mahiyettedir. Tekkeye mensup olanlar içerisinde tabip, hattat gibi mesleklere mensup olanlar bulunduğu gibi ilmiyenin yanında seyfiyeden önemli devlet erkânının tekkeye tabi olması yapılan okuma faaliyetlerinin de farklılaşmasına neden olmuştur. Bu bağlamda tekke kütüphanesinde yer alan eserler bize burada yapılan farklı alanlardaki okumaları göstermekte ve buna bağlı olarak da farklı kimlikte şahısların buradan feyz aldığını hissettirmektedir.

Cumhuriyetin kurulması ile oluşturulan yeni devlet kurumlarından Diyanet İşleri Başkanlığı ile Millî Eğitim Bakanlığı bu konuda yetkilendirilmiş kurumlar olmuştur. Bazı kütüphanelerin geleceğine Diyanet eliyle karar verilmiş iken, bazılarının da Millî Eğitim Bakanlığı tarafından tesis edilen yeni kütüphanelere nakli gündeme gelmiştir.

Şeyh Murâd Efendi Dergâhı'na ait kütüphane de Diyanet İşleri Başkanlığı vasıtasıyla geleceği kararlaştırılan kütüphanelerden biri olmuştur. Burada bulunan kitaplar bir kataloğa kaydedilmiş ve bir koleksiyon halinde Süleymaniye Kütüphanesi'ne nakledilmiştir. Bugün Yazma Eserler Kurum Başkanlığı bünyesinde yer alan Süleymaniye Kütüphanesi "Murâd Buhârî" koleksiyonundaki eserler Şeyh Murâd Efendi Tekkesi'nden buraya aktarılan kitaplardır.

Şeyh Murâd Efendi Tekkesi Kütüphanesi'nin Süleymaniye Kütüphanesi'ne taşınması, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçiş sürecinde kültürel ve eğitimsel mirasın korunması açısından büyük bir öneme sahiptir. Bu süreç, yazılı mirasın yeni nesillere aktarılmasını sağlamış ve kültürel sürekliliği temin etmiştir. Farklı kütüphanelerin bir araya getirilmesi, bilgiye erişimi kolaylaştırmış ve kütüphanelerin daha geniş kitlelere hizmet etmesini sağlamıştır. Şeyh Murâd Efendi Kütüphanesi'nin Süleymaniye Kütüphanesi'ne entegrasyonu, bu sürecin başarılı bir örneğidir.

Şeyh Murâd Efendi Kütüphanesi'nde bulunan eserler, akademik ve araştırma faaliyetlerine önemli katkılar sağlamış ve sağlamaya da devam etmektedir. Bu eserler, Osmanlı dönemi tasavvuf kültürü, ilmî ve edebî

çalışmalar hakkında değerli bilgiler sunmaktadır. Kütüphaneler, toplumsal ve kültürel belleğin güçlendirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Şeyh Murâd Efendi Kütüphanesi'nin eserleri, toplumun kültürel ve tarihî belleğini canlı tutmakta ve gelecek nesillere aktarmaktadır. Bu eserler, toplumun kültürel kimliğinin korunmasına ve geliştirilmesine katkıda bulunmaktadır.

Sonuç itibarıyla Şeyh Murâd Efendi Tekkesi Kütüphanesi'nin serencamı, Osmanlı tasavvuf geleneğinin ilmî ve kültürel boyutlarını gözler önüne serdiği gibi, Cumhuriyet döneminde yazılı mirasın korunma yollarına dair de önemli ipuçları vermektedir. Bu yönüyle çalışma, tekke kütüphaneleri üzerine yapılan araştırmalara özgün bir katkı sunmakta ve kültürel mirasın sürekliliği konusundaki tartışmalara yeni bir bakış açısı kazandırmaktadır.

Çıkar Çatışması / Conflict of Interest: Yazar çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir. / *The author declared that there is no conflict of interest.*

Finansal Destek / Grant Support: Yazar bu çalışma için finansal destek almadıklarını beyan etmiştir. / *The author declared that this study has received no financial support.*

Etik Beyan / Ethics Statement: Bu çalışma, etik kurul izni gerektirmeyen nitelikte olup kullanılan veriler literatür taraması/yayınlanmış kaynaklar üzerinden elde edilmiştir. / *This study does not require ethics committee approval, as it is based exclusively on a literature review and data obtained from published sources.*

Yapay Zeka Kullanımı / Use of Artificial Intelligence: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde yapay zeka tabanlı herhangi bir araç veya uygulama kullanılmamıştır. Çalışmanın tüm içeriği, yazar(lar) tarafından bilimsel araştırma yöntemleri ve akademik etik ilkelere uygun şekilde üretilmiştir. *No AI-based tool or application was used at any stage of the preparation of this study. All content was produced by the author(s) in accordance with scientific research methods and the principles of academic ethics.*

Kaynakça

- Azamat, Nihat. "Lâ'lizâde Abdülbâki". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 27/90-92. Ankara: TDV Yayınları, 2003.
- Bayraktar, Nimet. "İstanbul'da Vakıf Kütüphaneler ve Süleymaniye Kütüphanesi". *Türk Kütüphaneciliği* 15/3 (1966), 134-138.
- BCA, Cumhuriyet Arşivi. No. 180-09, Gömlek No. 53-269-7.
- BCA, Cumhuriyet Arşivi. No. 180-09, Gömlek No. 91-442-4.
- BCA, Cumhuriyet Arşivi. No. 180-09, Gömlek No. 91-440-7.
- BCA, Cumhuriyet Arşivi. No. 30-18-1-1, Gömlek No. 15-59-5.
- BCA, Cumhuriyet Arşivi. No. 180-09, Gömlek No. 31-167-19.
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Cevdet Evkaf Evrakı [C. EV.]*. No. 646, Gömlek No. 32566.
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Evkaf Haremeyn Muhasebesi Defterleri [EV. HMH. d.]*. No. 746.
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Evkaf Sergi Halifeliği. [EV.SRG.]*. No. 162, Gömlek No. 178.
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Maarif Mektûbî Kalemi [MF. MKT.]*. No. 89, Gömlek No. 40.
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Sadaret Mektubî Kalemi Nezaret ve Devair Yazışmaları Evrakı [A. MKT. NZD.]*. No. 254, Gömlek No. 36.
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Yıldız Mütenevvi Maruzat Evrakı [Y. MTV.]*. No.172, Gömlek No.6.
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Yıldız Perakende Umumî Evrakı [Y. PRK. UM.]*. No.41, Gömlek No.92.
- Bursalı Mehmed Tahir. *Osmanlı Müellifleri*. İstanbul: Meral Yayınları, ts.
- Ceyhan, Abdullah. "Osmanlı Devri Müderris, Kadı ve Fetva Eminlerinden Gedizli Hafız Mehmed Efendi". *Diyanet İlmî Dergi* 29/3 (1993), 11-24.
- Dokuyan, Sabit. "Tekkelerin Kapatılması ve Tasfiye Süreci (1925-1938)". *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 98 (2021), 217-244.
- Ece, Selami. "Serrâc-Zâde Hasan Hâtif (Hayatı ve Eserleri)". *Turkish Studies = Türkoloji Araştırmaları: International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 2/1 (2017), 84-103.
- Eroğlu Memiş, Şerife. *Osmanlı'da Hac Kültürünün Dolaşımında Hac El Yazmaları: Nebzetü'l-Menâsik Mekke, Medine, Kudüs*. Ankara: Atlas Yayınları, 2022.
- Erünsal, İsmail E. *Türk Kütüphaneleri Tarihi*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 1991. https://katalog.mk.gov.tr/yordam/?p=1&alan=kunyeDemirbasKN_str&q=00007796
- Erünsal, İsmail E. "Veliyyüddin Efendi Kütüphanesi". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 43/42. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.
- Gölpınarlı, Abdülbaki. *Mevlânâ Müzesi Yazmalar Kataloğu*. 4 cilt. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1994.
- Hasib Efendi-Murad Buhari Tekkesi-Şazeli Tekkesi-Uşşaki Tekkesi-İsmail Saib Sencer Kütüphaneleri Fihristi. Süleymaniye Kütüphanesi, Fihristler Yazma, 00008, 82 yk.
- İpşirli, Mehmet. "Damadzâde Ahmed Efendi". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 8/20. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.
- İstanbul Şehremaneti. *İstanbul Beldesi İhsaiyat Mecmuası [1328/1912]*. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 2023.

- İstanbul Şehremaneti. *İstanbul Beldesi İhsaiyat Mecmuası [1329/1913]*. İstanbul: İstanbul Büyük Şehir Belediyesi, 2023.
- Koç, Mustafa. *Revnağolu'nun İstanbul'u – Fatih*. 5 cilt. İstanbul: Fatih Belediyesi, 2021.
- Nakşibendî, Ya'kûb b. Osman b. Mahmûd el-Çerhî el-Gaznevî. *Risâle der Beyân-ı Tarîk-i Müstakîme-i Nakşibendiyye ve Zîkr-i Silsile-i Şerîfe*. İstanbul: Beyazıt Kütüphanesi, Veliyyüddin Efendi, V1807/1, I+1-9 yk., 23 st.
- Öcalan, Hasan Basri. "Tekkelerde Okutulan Kitaplar". *Kültürümüz ve Kitap Sempozyumu*. haz. Şaban Tutçu - Osman Kavaklıoğlu. 146-156. Sivas: Sivas Kemal İbn-i Hümmam Vakfı, 2007.
- Şimşek, Halil İbrahim. *18. Yüzyıl Osmanlı Toplumunda Nakşibendî-Müceddidilik*. İstanbul: Litera Yayıncılık, 2016.
- Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı. "Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi'nde Bulunan Koleksiyonlar ve Kitap Sayıları". Erişim 12 Eylül 2024. <https://suleymaniye.yek.gov.tr//Content/UploadFile/Doc/koleksiyonlar.pdf>
- Türk, Gönül Gülşen. *Tasavvuf Kültüründe Derviş-Kitap Münasebeti ve Tekke Kütüphaneleri*. Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1995.
- Ünal, Mehmet. *Seyyid Murâd-ı Buhârî Hazretleri Külliyyatı-I*. İstanbul: Kutup Yıldızı Yayınları, 2013.
- Ünver, A.Süheyl. "Osmanlı Kütüphaneleri". *Z Dergi-Kütüphane* 5 (2021), 74-75.
- VGMA, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi. No: 739-2/4-5.
- Yılmaz, Necdet. "Gümüşhanevî Dergâhı". *Antik Çağ'dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi*. ed. Coşkun Yılmaz. 5/267-273. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 2015.
- "1318 Yılı Salnameleri", h. 1318.